

פרק שני

כה. הקורא את המגילה למפרע – האם יצא ידי חובתו אם לאו? ומה הדין בהלל בקריאת שמע ובתפילה?

הקורא את המגילה למפרע לא יצא (והימים האלה נזכרים ונעשים – הוקשה זכירה לעשיה, מה עשיית הימים אין שייך בה למפרע, אף זכירה למפרע לא), הלכך השמיט בה פסוק אחד והמשיך, צריך לחזור לאותו פסוק ולקרוא ממנו והלאה, וכן אם נכנס לבית הכנסת ומצא ציבור שקראו חציה – לא יאמר אקרא חציה עם הציבור ואח"כ אשלים אלא קורא אותה מתחילתה ועד סופה (יח:).

אף על פי שהקורא לסירוגין אינו חוזר ומברך בכל פעם על המשך הקריאה, כתבו פוסקים (היי אדם קנה, טז; באור הלכה תרצ"ד ד"ה אין) שאם השמיט תיבה או פסוק [או קרא על פה] וגמר הקריאה, כשהחזר לאותה תיבה וקורא צריך לחזור ולברך, כיון שהברכה הראשונה לא חלה על קריאה זו (ע' בשו"ת שבט הלוי ח"ח קסא; סידור עולת ראייה).

תנא, וכן בהלל (ממזרח שמש עד מבואו (רבה); זה היום עשה ה' (רב יוסף); י' ה' שם ה' מברך (רב אויא); מעתה ועד עולם (רב נחמן בר יצחק; ר' אחא בר יעקב). וכן בקריאת שמע (לחכמים, מוהיו – בהוויתן. לרבי מהדברים). וכן בתפילה (שכן מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים, תקנו י"ח ברכות על הסדר. וטעם סדר הברכות כולן מפורט בגמרא).

א. רש"י בברכות (לד.) כתב שאם טעה באחת מהברכות האמצעיות ודילג, אומרה במקום שנזכר וגומר תפילתו. והתוס' תמהו עליו מכאן ונקטו שחוזר לברכה ששכח ואומר משם ואילך על הסדר (וכן הביא הר"ן מהתוספתא. וע' הג"א מא"ז בשם רבנו תם).

ב. יש סוברים שאם שינה סדר הפרקים בהלל – יצא, ורק אם שינה את סדר הפסוקים לא יצא [וכמו שכתב הרמב"ם לענין קריאת שמע, שאם שינה סדר הפרשיות – יצא]. ויש סוברים שבכל אופן לא יצא [ואינו דומה לקריאת שמע מאחר ופרקי ההלל כתובים במקרא בסמיכות, וגם משום שהוא נכתב על פי סדר המאורעות]. ופסק המשנה-ברורה (תכב סקכ"ו) להחמיר. בימים שמדלגים בהם את ההלל, צדד הבאור-הלכה (תכב) שמא אם קרא למפרע יצא, והסיק שאם כי לכתחילה ודאי יש להחמיר בדבר אך אם קרא למפרע נראה שלא יחזור ויקרא בברכה. ג. הקורא בתורה למפרע, כגון שהקדים פסוק מאוחר – יצא (תורי"ד. וע' גם בשער הציון קמב אות ג).

דין קריאת שמע בכל לשון – בברכות יג. הקורא ולא השמיע לאזנו – שם טו. עוד בענין קריאת שמע למפרע – שם טו-טז.

דף יח

כו. מה הדין באופנים הבאים?

א. הקורא את המגילה על פה.

ב. קראה תרגום ולעז.

ג. הלועז ששמע אשורית.

ד. קראה סירוגין (= בהפסקות).

ה. מגילה שהושטמו ממנה אותיות או פסוקים, או שניטשטשו או נקרעו.

ו. קראה מתנמנם.

ז. היה כותבה דורשה ומגיהה – האם יצא בקריאה זו?

א. שנינו, קראה על פה לא יצא (גזרה שוה זכירה – זכירה' מכתב זאת זכרון בספר. רבא). ודוקא רובה אבל קרא מקצתה בעל פה יצא.

א. קרא מקצתה על פה, בין בתחילתה בין בסופה – יצא [ודלא כמו שכתב בבגדי ישע להחמיר בזה]. (באור הלכה תרצ"ג ד"ה דוקא).

ב. כתב הרי"ד: דוקא במגילה קראה על פה לא יצא, אבל בקריאת התורה יצא. ויש חולקים וסוברים שאף בדיעבד לא יצא (ע' או"ח ח"א סוס"י קטז; רמב"ן, מובא בר"ן להלן פ"ב; שו"ת מהרי"ק קכב ד"ה וראה ברורה; שו"ת מהרי"ל נד; או"ח קמג, ב. ויש לעיין במלים שהקרי והכתיב שונות, האם צריך לקראן מהכתב – ע' בספר ביצחק יקרא).

ב. קראה תרגום או בכל לשון – לא יצא, ולא רק כשכתובה בלשון הקדש שהרי הוא כקורא על פה, אלא אף אם כתובה באותה לשון שקרא – לא יצא. ולדברי רב ושמואל, שנקטו הלכה כרשב"ג, בלשון יוונית יצא.

לדברי התוס' (ט.ו.), לפי הסוגיא דלעיל אף לרשב"ג אין המגילה כשרה להיכתב ביוונית, דלא כרב ושמואל. וכן נקט הרמב"ן להלכה, ודלא כבעל המאור (והרי"ד). והרמב"ם כתב שעתה נשתבשה ונשתכחה לשון יוונית.

במה דברים אמורים – במי שאינו מכיר אותה לשון, אבל קראה גפטית לגיפטים עילמית לעילמים וכד' – יצא.

א. לדעת הרמב"ן אין הלועזות יוצאים ידי חובתם בשפתם אלא אם אינם מבינים לשון הקדש, אבל אם מבינים גם לשון הקודש – לא יוצאים אלא בלה"ק.

ואילו מרש"י ומהרמב"ם משמע שבכל אופן יוצאים ידי חובה. [והרי"ן הסכים כרמב"ן רק לדעת רשב"ג שמעיקר הדין אין הספרים נכתבים אלא בלשון הקדש וביוונית. וכתב שלהלכה יש להחמיר כדעה זו. וכן נראה בשו"ע (תרצ"ג) שנקט דעה זו לעיקר שאם יודע אשורית אינו יוצא בלשון אחרת. ומכל מקום בדיעבד אם קרא לא יחזור ויקרא בברכה, שמא כבר יצא ידי חובתו. עפ"י משנ"ב שם].

ולדעת הרי"ד, לרשב"ג [וכמותו פסק להלכה] אין יוצאים אלא ביוונית.

ב. כתבו פוסקים שגם כשקורא בלשון אחרת צריך לומר 'האחשתרנים בני הרמכים' ללא תרגום, שהרי אין אנו יודעים פירושו (מובא במשנ"ב תרצ"ב ס"ק לד).

ג. היתה כתובה אשורית וקראה בלועזי ללועזי – הרי זה כקורא על פה ולא יצא. כן מבואר בגמרא. ולדברי הגר"א (בהגהותיו) לדעת הירושלמי יצא בזה אם אינו מבין לשון הקדש.

ד. הגרע"ק"א נקט מצד הסברה שהתרגום צריך להיות מילולי באופן מדויק, כל תיבה בתרגומה [ולפי סדרה. ע"ש].

ה. דעת כמה ראשונים (עפ"י ירושלמי) שעברי שקרא בלועזי ללועזי, אין יכול להוציאו ידי חובתו, כי לגביו אינה נחשבת זו קריאה של מצוה שהרי אינו יוצא בה (ומובא במשנ"ב תרצ"ב סקל"ג). ויש מי שחולק וסובר שאעפ"י שהוא עצמו אינו יוצא בקריאה זו, מוציא את הלועזי (ע' בשו"ת הריב"ש שצא בשם רבי חסדאי. וע"ע קובץ הערות מה, יד; בית ישי' לו).

ו. נחלקו הראשונים האם צריכה להיות כתובה בכתב אשורית דוקא [גם אם כתובה בשפה אחרת], או שמא כשרה להיות כתובה בכל צורת-כתב (ע' בתוס' ט; רמב"ם מגילה ב,ג; תוס' ופסקי ר"ד להלן יט. תשב"ץ ח"א ה; בית יוסף ורמ"א או"ח תרצ"ט ורעק"א ובאור הלכה שם; חות יאיר קט).

ג. הלועז ששמע אשורית (או יוונית, לרב ושמואל. ריא"ז) – יצא. ואף על פי שאינו יודע מהו שומע, כי כן תקנו שיהא די במצות קריאה ופרסום הנס.

אעפ"י שבשאר מצוות יש פוסקים שאין יוצא בשמיעה אם אינו מבין מה ששומע (ע' או"ח קצג,א), כאן שונה משום פרסום הנס (עפ"י רעק"א).

ד. קראה סירוגין – יצא. רבי מונא אומר משום רבי יהודה: אם שהה בהפסקותיו כדי לגמור את כולה – חוזר לראש. ופירש רב יוסף 'לגמור את כולה' – מתחילה ועד סוף [ולא מהמקום שעומד בו]. נחלקו אמוראים האם הלכה כרבי מונא אם לאו.

כתבו התוס' שאין הלכה כרבי מונא, שכן פסק רב [לפי גרסת רב ביבי וכמותה הכריע רב יוסף] והלכה כרב באיסורים. וכן סובר רבי יוחנן במקום אחר. הלכך גם אם שהה כדי לגמור את כולה יצא. וכן פסק הרי"ף ועוד ראשונים. ויש חולקים. ובשלחן-ערוך פסק שיצא. ואם הפסיק באונס ושהה כדי לגמור את כולה, פסק המשנה-ברורה (תר"צ ס"ק יח; סה ס"ק ו ובבאה"ל) שיש לחזור ולקרוא, אבל לא יברך.

ה. השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים וקראם הקורא כמתורגמן המתרגם (רש"י: בעל פה) – יצא. ודוקא במקצתה, אבל היו בה אותיות ממושטשות או מקורעות בכולה, אם אין רישומן ניכר – פסולה.

א. כתב הרשב"א: זה שהכשירו מקצתה, דוקא באמצע המגילה אבל בתחילתה או בסופה – פסולה שנראה כספר חסר ולא כספר עם טעויות. והרא"ש אינו סובר חילוק זה. ויש מחמירים שאפילו באמצעה אם החסיר ענין שלם לא יצא. וכן הביא הרמ"א.

ב. יש שכתבו שיחיד הקורא את המגילה, אם היו בה תבות חסרות באמצעה – לא יברך (כן הובא בשערי אפרים ובסידור דרך החיים. וכן חזר והורה הגרשו"א – הליכות שלמה פורים יט, ב. ע"ש).

ו. קראה מתנמנם יצא. היכי דמי מתנמנם – ישן ולא ישן ער ולא ער, שקוראים לו ועונה ואינו יודע להשיב סברא, ואם מזכירים לו – נזכר.

כתב המרדכי (תשצא) ועוד: דוקא הקורא מתנמנם יצא, אבל השומע כשהוא מתנמנם לא יצא. וכן פסק בשלחן-ערוך. ויש מי שכתב להפך; לא אמרו מתנמנם יצא אלא כלפי השומע, אבל הקורא כשהוא מנומנם הרי זו קריאה על פה ולא יצא (ע' גמקי יוסף ור"א מן ההר).

ז. היה כותבה דורשה ומגיהה, כגון שהיתה לפניו מגילה כשרה והיה קורא ממנה כדי לכתוב על פיה מגילה אחרת – אם כיוון לבו יצא ואם לאו לא יצא.

א. לדעת הסוברים מצוות אין צריכות כוונה, אין צריך שיתכוון לצאת ידי חובה אבל צריך כוונה לקרוא כהוגן, כקרי ולא ככתיב, ובניקוד (עפ"י ברכות יג. וכפתוס; ר"ן). ויש אומרים שבמגילה לדעת הכל צריך כוונה, אם משום שלולא כן חזקה שהשמיט כמה תיבות (מרכבת המשנה) אם מפני שעשו במצוה זו חיזוק משום פרסומי ניסא או מטעם אחר (ע' בשו"ת הרדב"ז אלף תצח; עמק ברכה. מובא בבירור הלכה).

ב. אף על פי שאסור להפסיק באמצע קריאת המגילה בדברים אחרים, והרי כשדורש מפסיק – בדיעבד יצא. או גם כיון שאינו דורש אלא בענין המגילה אין זה חשוב הפסק, וכן מובא בירושלמי (עפ"י רא"ש).

- כז. א. האם מותר לסופר לכתוב סת"ם ומגילה על פי זכרונו שלא מן הכתב?
 ב. האם תפלין מזוזות ומגילת אסתר צריכים שרטוט אם לאו?
 ג. מאלו דברים המגילה נעשית?

א. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב (שמא יטעה ואחרי כן יעתיקנו ממנה ויתרבו הטעויות. ר"ד). ואמרו שבשעת הדחק מותר לסופר שהדברים מיושרים אצלו, לכתוב שלא מן הכתב, וכמעשה ברבי מאיר שהלך לעבר שנה בעסיא ולא היתה שם מגילה וכתבה מלבו וקראה, אבל שלא בשעת הדחק אפילו מיושרים אצלו אסור.

מוכח בירושלמי שאם כתב שלא מן הכתב, אסור לקרות בו שלא בשעת הדחק (ר"ן). ויש מצדדים להקל בדבר, בפרט כאשר כתב שלא מן הכתב בשגגה או באונס (עפ"י בית יוסף בשם רבנו מנוח; דעת קדושים ועוד).

תפלין ומזוזות, אביי התיר לשלל בית חבו לכתבם שלא מן הכתב, משום שפרשיותיהן שגורות בפי כל (ודוקא אם הפרשיות שגורות לסופר. ע' טור בית יוסף וב"ה או"ה לב).

- ב. מגילת אסתר צריכה שרטוט (דברי שלום ואמת – מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה. טז:). תפלין אין צריכים שרטוט (יש סוברים שצריך שרטוט עליון כשאר כתיבת פסוקים. עתו' בכ"מ). מזוזות צריכות שרטוט.
 לא שרטוט המזווה – מחלוקת תנאים אם כשרה או פסולה (ע' מנחות לב).

ג. אין המגילה כשרה עד שתהא כתובה על הספר (= קלף) ובדיו. (כתיבה – כתיבה' מכתבת ברוך בן גריה שמפורש בה 'ספר' ו'דיו'). אבל בסם בסקרא בקומוס ובקנקנתום (שאינן יכול ליםחק) – פסולה. וכן היתה כתובה על הנייר או על הדיפתרא, הוא עור שהומלח וקומח אבל לא עופץ – פסולה.
 רבנו תם אומר שקלפים שלנו כשרים אף על פי שאינם מעופצים, לפי שהם מעובדים היטב והסיד שנותנים בהם מועילים כעפצים, שאינם יכולים להודיף.
 רבנו תם רצה לפסול דיו המופק מעפצים. והשיבו לו האשכנזים שזה שאמרו שמי-עפצים אינם כדיו, היינו מים ששרו בהם עפצים, אבל אותו שעשאוהו מגוף העפצים ודאי הוא טוב (עפ"י תוס'; פסקי הרי"ד).

דף יט

- כח. א. מה דינו של בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר?
 ב. מה דין בן כפר שהלך לעיר?
 ג. מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו?
 ד. מה דינו של התפירות שבידיעות המגילה?
 ה. מה דינו של הקורא מגילה הכתובה בין הכתובים?
 ו. האם שיר התפר בספר תורה, מהלכה למשה מסיני הוא?

א. תנן, בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר; אם עתיד לחזור למקומו – קורא כמקומו. ואם לאו – קורא עמהם. ופירש רבא 'עתיד לחזור למקומו' – בלילי י"ד. פירוש, בן כרך שהלך לעיר ועתיד לחזור לכרך קודם עלות השחר, רק אז אינו קורא בלילה עם בני העיר, אבל אם אינו עתיד לצאת משם עד